

Den anställningsbara studenten

Hur anställningsbarhet representeras vid Lunds universitet,
och vilken effekt representationen får vid utformningen av
utbildningen.

Abstract

There is a lot of discussions going on about employability, both in political propositions and educational policies. In some parts of the academic literature about this policy concept, some qualms have arisen about the excluding and unidirectional ways in which the representation of the concept is usually made. In the light of these misgivings, this study is conducted at the practical level of education.

Through a policy analysis focusing on the linguistic construction of implied problems, this essay tries to create a greater understanding of the effect that arises from the construction. The goal was to see how the problem, which called for an increasing level of employability, was represented in the local educational level of Lund University.

The results were not as delimited as the literature-based preconception implied. There are some signs of the dominating representations, where the higher education is seen primarily as a utility maximization for the labor market. at the level of the interviewed directors of education(studierektorer). But the representation is not as dominant as in the literature and the studies of educational policies. The conceptual stretching of employability is being used, and the employable student-subject is filled with more than the dominant ideals of adaptability and conformability.

Nyckelord: Anställningsbarhet, Flyvbjerg, Bacchi, Rationalitet, Subjektivitet
Problemrepresentation, Policyanalys, Universitetsförvaltning, Utbildningspolitik
Antal ord: 9345

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	5
1.1 Problemformulering.....	5
1.1.1 Frågeställning.....	6
1.1.2 Syfte.....	7
1.1.3 Avgränsning och disposition.....	8
2 Teori och metod.....	9
2.1 Teoretiska utgångspunkter.....	9
2.1.1 Centrala begrepp.....	10
2.2 WPR:s frågebatteri.....	11
2.2.1 Egen inledande förförståelse.....	14
2.3 Ytterligare teoretisk ansats.....	15
2.3.1 Rationalitetens relation till makt.....	15
3 Material.....	17
3.1 Material och intervjuteknik.....	17
3.1.1 Urval.....	19
3.1.2 Varför studierektorer och lärandemål?.....	19
3.1.3 Utvärderingsprocess.....	20
3.2 Metodologiska implikationer.....	20
4 Analys.....	23
4.1 Begreppsorienteringens problemrepresentationer.....	23
4.2 Lagstiftningens och lokala planens representation.....	26
4.3 Intervjuernas representationer.....	29
4.4 Resultat.....	32
4.5 Avslutande reflektion – Vilken framtida funktion fyller den högre utbildningen?.....	33
5 Referenser.....	34
6 Bilagor.....	37
6.1 Intervjufrågor och förfrågan.....	37
6.2 Utvärderingsprocess.....	38

1 Inledning

Ibland möjliggörande, bildande, förberedande och uppmuntrande. Ibland avgränsande, diskriminerande, stigmatiserande och avhumaniserande. Ofta sammanfattat som förvirrande, tvetydigt och flummigt. Anställningsbarhet har likt ett kärt barn många namn. Det är oavsett ett policybegrepp i utbildningssfären som tillsynes kommit för att stanna. Hur ser effekterna ut när detta öppna begrepp omtolkas i den lokala utbildningen? Detta är utgångspunkten i denna studie - Hur representeras anställningsbarhet i utbildningsverksamheten på Lunds universitet?

1.1 Problemformulering

Den högre utbildningens mål har under de senaste decennierna blivit en politisk fråga. Allteftersom de fristående svenska lärosätena hamnat i ökad offentlig kontroll, har också den akademiska friheten som substansfyllt begrepp blivit ifrågasatt (Hsv 1:7ff). I flera av de senare propositionerna har dock ambitionen varit att öka autonomi (prop.:2, prop. 2). Men när det kommer till att bestämma vad som ska räknas som utbildningskvalitet, blev protesterna än en gång stora från utbildningssfären (Sfs:1). Propositionen som föreslog ett nytt kvalitetsutvärderingssystem, "Fokus på kunskap - kvalitet i den högre utbildningen", ledde bland annat till att den ansvariga myndigheten högskoleverkets¹ högsta chef, universitetskanslern, avgick i protest (Hsv 4).

Bolognaprocessen har etablerat kärnvärden ämnade för att appliceras i den högre utbildningen (Gov:1). Ett av dessa värden, anställningsbarhet (*employability*), har införlivats i utbildningsutformningen, både på ett nationellt plan genom den ovan nämnda lagstiftningen (prop:7,19ff) såväl som vid Lunds Universitet (Fus:7). Begreppets innebörd är omtvistat och kan innefatta bland annat "ökad förmåga till att få och bibehålla en anställning" till "entreprenörskap" (Hsv 5). Men kritiken över dess vanligen enkelriktade representation är omfattande (se ex. Martinsson Löfgren 2008:50ff, Garsten & Jacobsson 2006:276).

På ett nationellt plan har det alltså påbörjats en ny form av kvalitetsutvärdering för de högskoleutbildningar som ges i landet. Efter den konfliktfyllda utformningsprocessen (Sfs:1) har indikatorerna på hög utbildningskvalitet bestämts, och börjat appliceras.

¹ Hädanefter Hsv

I den påbörjade utvärderingen har kraven ökat på att lärosätens utbildningsledare ska kunna motivera sitt bidrag till att göra studenten anställningsbar (prop.:20). I detta läge ämnar denna uppsats undersöka hur anställningsbarhet representeras i praktiken på utbildningsnivå, och därigenom ge en djupare förståelse för dessa representationers konsekvenser.

1.1.1 Frågeställning

Att som studierektor och utbildningsledare motivera anknytningen till kärnvärdet anställningsbarhet är inte alltid en lätt uppgift, speciellt med tanke på att själva det begrepp som berörs bär med sig tvetydiga meningar (se bland annat Berglund 2009:27, Löfgren Martinsson 2008:42ff).

Genom en policyanalys vid Lunds universitet², av både strategiska dokument och intervjumaterial med studierektorer, studeras vilka *problemrepresentationer*³ som följer av de förslag på åtgärder som framkommer i materialet (Bacchi 2009 intr.). Genom att studera dessa problemrepresentationers konsekvenser ämnar denna uppsats avslutas med en reflektion över vilken framtida syn på den högre utbildningens funktion som följer av de dominerande representationerna.

Den metodologiska och teoretiska utgångspunkten som kommer att genomsyra den följande undersökningen är hämtad från statsvetaren Carol Lee Bacchis ansats till policyanalysen - *What's the problem represented to be?* (WPR). Denna ansats åsyftar till att lyfta fram de problemrepresentationer som policys⁴ omfattar i dess intentioner. I denna studie kommer anställningsbarhetsbegreppets representation utifrån vissa maktaspekter undersökas först i lagstiftning och Lu:s Forsknings- och utbildningsstrategiska plan, för att sedan analyseras i empirin hos de ämnesansvariga studierektorerna (Bacchi 2009:kap 1).

Ansatsen i denna uppsats studerar den språkliga konstruktionen av det valda forskningsproblemet, som enligt Bacchi baseras på fyra intellektuella traditioner: "Social Construction theory, poststructuralism, feminist body theory and governmentality studies" (Bacchi 2009:264). En utförligare förklaring av den metodologiska ansatsen följer nedan i metodkapitlet. Men först bör läsaren presenteras inför den aktuella frågeställningen:

Hur representeras anställningsbarhet i lagstiftning, lokalt policymaterial och hos studierektorer vid Lunds universitet, och vilka konsekvenser⁵ får dessa representationer för utformningen av utbildningen på lärosätet?

² Hädanefter Lu

³ Representationer kan inledningsvis ses som tankesätt följande av åtgärdsförslag. Se ytterligare förklaring i avsnitt 2.1. Genomgående under texten kommer problemrepresentation och representation, problematisering användas synonymt, om inte annat uttalas.

⁴ Policybegreppet är svårdefinierat, men i denna uppsats ses policy endast som text med uppmaningar uttrykta. Genomgående kommer även policy stavas policys i pluralform, vilket är fel enligt ordboken (Saob). Men språket är föränderligt, och så även stavningen för policy.

⁵ Ej kausalsamband, utan fokus på subjektspositioners förändringar etc. Se vidare avsnitt 2.1, 2.2.

1.1.2 Syfte

Bakgrunden till valet av frågeställningen motiveras utifrån en utgångspunkt av att lärosätena har som en av sina ansvarsuppgifter att utbilda studenter, och att detta måste konkretiseras för att kunna genomföras (Högskolelagen kap 1:2,8,9). Genom att studera de problemrepresentationer som följer av konkretiseringen av anställningsbarhetsbegreppet på tre nivåer; i lagstiftning, lokal utbildningsstrategisk policy och hos studierektorerna ämnas en ökad förståelse byggas upp för de reproducerande och avgränsande effekter⁶ som dessa problematiseringar får i mötet med studenten (Bacchi 2009:263).

Studierektorerna har ansvaret för utvecklingen av de lärandemål som formulerar målsättningen på varje kurs. Det är i mötet med studenten som dessa måldokument enligt den valda ansatsen får konsekvenser. I en förhoppning om att därigenom gå direkt på studierektorernas roll som utbildningsledare, önskas även en djupare förståelse byggas upp för de konsekvenser som sker i utbildningspraxis när övergripande mål ska genomföras i praktiken. Något som jag själv inte upplevt att tidigare forskning uttrönt.

Det har dock skrivits en hel del om begreppet anställningsbarhet sedan det fick ny fart genom Bologna processen 1999⁷, och även med ett fokus på studierektorernas uppfattningar av begreppet vid Lunds universitet (Ellström 2010). Det är i denna omfattande litteratur som detta bidrag kan ge en djupare förståelse av de språkliga konsekvenser som följer i empirin. Något som det vid efterforskningar ej har visat sig studerats tidigare.

Om effekterna av de dominerande problemrepresentationerna kan ses som uteslutande av vissa perspektiv på den högre utbildningens funktion följer av de valda utgångspunkterna att vissa studenter gynnas och att andra också missgynnas. Även om det inte finns ett uttalat syfte att utveckla mer effektiva policys inom WPR så menar metodutvecklaren, tillika jag själv, att det är viktigt att problematisera effekterna och de maktaspekter som utövas ur dessa (Bacchi 2009:33, 271).

Detta förespråkas speciellt framför att ha en problemlösande ansats till policyanalysen, då policys problemformuleringar aldrig anses vara värderingsfria (ibid. 270f). Genom att se till de reproducerande effekterna i materialet kan också fler implikationer lyftas fram som kan ge stöd till framtida policyutformningar (Bacchi 2009:272).

1.1.3 Avgränsning och disposition

Den aktuella frågeställningen kommer givetvis begära vissa avgränsningar, och dessa ska nedan försöka presenteras. Utifrån WPR:s rekommendationer kan både foucauldianska genealogier och arkeologier genomföras som en del i policyanalysen (Bacchi 2009:kap.1). Men utrymmesbrist begränsar studien till något mer ringa ambitioner, så i denna uppsats kommer referenser att ske till

⁶ Märk väl: icke kausalsambandsbundna effekter i detta sammanhang

⁷ Se exempelvis Martinsson Löfgren 2008 kap 3 för en översyn

andra som skrivit om dessa frågor(Jacobsson 2006:42f, Berglund 2009:27f). För att läsaren ska kunna bedöma de vetenskapsteoretiska premisserna kommer i uppsatsens inledning en teori- och metoddel att presenteras. För läsarens förståelse av texten presenteras WPR där tillsammans med de grundförutsättningar som följer av ansatsen, där exempelvis **governmentality**perspektivet på makt är av stor relevans.

Sedan presenteras Bent Flyvbjergs analys av relationen mellan **rationalitet** och makt, som i används i den empiriska undersökningen av den lokala förvaltningen. Perspektivet kommer att användas bland annat till att diskutera hur implementeringen av en policy kan rationaliseras i efterhand(Flyvbjerg 2001, 143 och 1998, s. 225-36).

Därefter följer ett avsnitt om materialinsamling, metodologiska avvägningar och en inramad kontextualisering av det studerade fallet, för den läsare som är ovan vid Lunds universitets förvaltningsapparat och Hsv:s utvärderingsprocess.

Allesammans ska detta landa i en analys av den aktuella frågeställningen, först grundad i en policyanalys, sedan förankrat i empirin. Sist men inte minst kommer en avslutande fråga kopplad till frågeställningen att reflekteras: Vilken framtida syn på funktionen av högre utbildning följer av de rådande problemrepresentationerna av målet med ökad anställningsbarhet?

2 Teori och metod

För att läsaren ska kunna relatera till de val som kommer att styra undersökningen, sker nedan en kortare återgivning av den valda metodologin, först genom dess vetenskapsteoretiska utgångspunkter. Sedan presenteras WPR, som består av sex frågor som kan ställas till policyn och det resterande studerade materialet.

Det bör markeras, att denna ansats till policyanalys inte ser den vanligare uppdelningen mellan teori och metod som fast. Dels på grund av att den metodologiska ansatsen har implicita teoretiska utgångspunkter (Bacchi 2009:25ff). Dels på grund av att den vetenskapsteoretiska ansatsen inte antyder någon fysiskt fast verklighet, som vi med teorierna kan studera (Neuman 2003:15, Andersdottir, Lindström 2010:7). Det är i stället genom att ingripa i den sociala representationen, här problemrepresentationen av anställningsbarhet, som vi kan studera vårt valda forskningsproblem. (Bacchi 2009:44f, Flyvbjerg 1993:64). För den läsare som tror att total relativism hägrar framöver, hänvisar jag till Flyvbjergs argumentation om samhällsvetenskapens teoretiska brister för studier i empirin, men kontextuella fördelar som kan sammanfattas i argumentet om det goda "exemples makt" (Flyvbjerg 1993:kap 3).

2.1 Teoretiska utgångspunkter

För att kunna följa med i de resonemang som kommer i analysen och resterande uppsatsen, bör vissa kort läggas fram på bordet gällande vilka förutfattade meningar (både vetenskapsteoretiskt och teoretiskt) som följer av WPR:s ansats:

1. We are governed through problematisations.
2. We need to study problematisations (through analyzing the problem representations they contain) rather than *explicit* (egen anm.) "problems".
3. We need to problematise (interrogate) the problematisations on offer through scrutinizing the premises and effects of the problem representations they contain. (Bacchi 2009:25)

Först och främst, vad innebär detta med problematiseringar och problemrepresentationer i denna uppsats?

Gällande *problematiseringar* (problematisations), så kan det översiktligt sägas att det i de två första punkterna ovan syftar till att se till hur vissa frågor framställs som problem i behov av en lösning (Bacchi 2009. x, 30). Gällande policys, så följer av WPR:s utgångspunkt att "policy inte kan styra utan att problematisera sitt

ämna territorium“ (Osbourne 1997 i Bacchi 2009:31, *egen övers.*). Såsom Bacchi menar, refererande tillbaka till Rose och Miller (1992), så genomför ett styrelseskick av sin natur problematiseringar för att just kunna styra. Forskaren bör därför skärskåda problematiseringarna och identifiera tänkandet bakom, för att kunna ge djupare förståelse för dess effekter (ibid. 31f). Genom problematiseringarna avgränsas och ramsätts de frågor som anses vara relevanta, och därigenom begränsas också möjligheterna att se till andra problematiska förhållanden i omvärlden. WPR ämnar därmed till att visa på hur styrandet, och därigenom maktrelationerna, är lagda i det aktuella policyområdet (ibid:263).

Gällande *problemrepresentationer* så åsyftas de “problem” som en viss policy i sin text menar till att lösa genom sina åtgärdsförslag (ibid:xi). Det uttalade syftet kan i många av fallen vara otydligt. Att exempelvis ett problem med “En föränderlig omvärld” (Lu 1:2) kräver åtgärder för ökad arbetslivsanknytning i den högre utbildningen kan ses som en något otydlig legitimeringsgrund. Genom att studera problemrepresentationerna i de föreslagna aktionerna kan vi i stället studera de implicerade problemen (Dean 1999:102 i Bacchi 2009:xi, 263).

Det bör förtydligas att det inte förnekas inom WPR att det förekommer reella problem som behöver åtgärdas i empirin. Det som studeras är i stället hur vissa problem framställs (representeras), oavsett om de är reella eller inte. Varje policy ses som ett svar på ett antal frågor som satts upp, oftast utan att explicitgöras (Rose 2000:58 i Bacchi 2009:264). Inga åtgärder, kategorier eller koncept anses därför vara värderingsfria i WPR:s ansats (ibid:32).

För att läsaren ska få en inblick i vad som väntar i analysen redan nu kan nämnas att vanligt förekommande åtgärder för ökad anställningsbarhet är arbetslivsförlagd utbildning, praktikmöjligheter, alumnianknytning och utbyggd studie- och karriärvägledning (Lu 1).

Dessa övergripande teoretiska utgångspunkter kan sedan leda oss vidare till att undersöka de centrala begreppen för den aktuella studien.

2.1.1 Centrala begrepp

Subjektivitet, reflexivitet, makt och governmentality. Det är utifrån dessa begrepp som WPR:s ansats byggs upp (Bacchi 2009:25). Den tolkning som skett av dessa begrepp presenteras nedan.

Ett inledande metodologiskt, men också teoretiskt, avvägande som bör presenteras direkt, är att jag inte är särskilt väl bevandrad i governmentalityperspektivet på makt, och det kommer därför inte att genomföra en direkt studie i denna skolbildning. En av de tolkningar som dock kan göras av detta perspektiv på maktutövning, är att staten genom sina styrningsinstrument (policys) skapar ett önskvärt beteende som i förlängningen ska åstadkomma självreglerande individer (Bacchi 2009:29). Detta kan ibland sammanfattat som (*själv*)styrningsteknologier (Sjöberg 2009:37). Det kan markeras, att denna syn på *makt* inte är menad till att framställa en sammansvärjning av några illvilliga aktörer, då detta perspektiv inte syftar till att tala om intentioner. Däremot anses

dessa former av maktutövning etablerade för att behålla ordningen i populationer, utan att någon intentionell tanke behöver finnas bakom(Bacchi 2009:30).

De andra två begreppen som är centrala i denna metodologi, är *subjektivitet* och *reflexivitet*. Vetenskapsteoretiskt befinner vi oss i den kontext som vi ska undersöka, som inblandade och även påverkade subjekt. Av detta följer att forskarens egna ansats till studien inte kan anses vara värderingsfri, utan subjektivt påverkad. För att undvika detta fenomen lyfter WPR fram behovet av reflexivitet (Bacchi 2009:31), vilket innebär tydligt framförda egna problemrepresentationer. Detta sker just genom att applicera det frågematerial som presenteras i metodologin (nedan) också till oss själva som forskare (Bacchi 2009:44f). Genom att se till den egna problemrepresentationen och ställa oss frågor om spänningar och motsägelser i den egna uppfattningen, kan den normativa agendan som WPR har, ”att ingripa i konstruerade narrativ(policys, förf. egen tolkning) som missgynnas vissa grupper” genomföras i en högre grad utan inblandning av det studerande subjektet själv.

I styckena ovan presenterades de grundläggande vetenskapsteoretiska utgångspunkterna för denna undersökning, och de centrala begrepp som följer av denna ansats. De metodologiska implikationerna följande av denna ansats presenteras även inledningsvis, men kommer även fördjupas i ett senare stycke(3.3). Först väntar en presentation av det frågebatteri som används för att studera forskningsproblemet.

2.2 WPR:s frågebatteri

“What’s the problem represented to be” består av sex frågor som kan ställas till policyn och dess kontext. Dessa frågor styr inte uppsatsens kronologiska utformning, utan används här snarare som riktlinjer för analysens presentation. Detta gör att det löpande under följande kapitel kommer ske referenser till de aktuella frågorna i frågebatteriet(Bacchi 2009:20f). De metodologiska avgränsningar som gjorts presenteras inledningsvis tillsammans med uppställningen av frågorna, vilket visar inriktningen på just de senare frågorna Q4 och Q5. Valet att ändå lyfta fram alla frågorna ur WPR, hämtas från en utgångspunkt att det studerade fallet behöver byggas upp genom en återgivning och bearbetning av tidigare forskning som berör dessa aspekter. Översättningen av frågorna återges även i original nedan⁸

⁸ Q1 What’s the ‘problem’ represented to be in a specific policy?

Q2 What presuppositions or assumptions underlie this representation of the problem?

Q3 How has this representation of the ‘problem’ come about?

Q4 What is left unproblematic in this problem representation? Where are the silences? Can the ‘problem’ be thought about differently?

Q5 What effects are produced by this representation of the ‘problem’?

Q6 How/where is this representation of the ‘problem’ produced, disseminated and defended? How could it be questioned, disrupted and replaced?(Bacchi 2009:48)

Q1 Vad är det som ”problemet” representeras som i en specifik policy? (ex. Lunds forsknings och utbildningsstrategi, propositionen ”Fokus på kunskap – kvalitet i den högre utbildningen”)

Denna fråga styr den grundläggande inställningen i denna ansats, nämligen att policys innehåller implicerade problemformuleringar, därigenom ”problem” inom citationstecken. Dessa går att studera genom de åtgärder som problemens lösningar representeras genom (Bacchi 2009:2f, 48).

Då det i anställningsbarhetsbegreppet finns en stor konflikt i tolkningsutrymmet och synen på dess mening, kommer appliceringen av denna fråga i den lokala förvaltningen utreda vilka olika representationer som kan identifieras som grundande av behovet av exempelvis förstärkt arbetslivsanknytningen i den högre utbildningen (Lindberg 2009:40, Fejes 2009:156)

Q2 Vilka antaganden och uppfattningar grundar denna representation av problemet?

Sammanfattas även som: Vilken bakgrundskunskap krävs för att ta problemrepresentationen som för given? Hämtar inspiration från den foucauldianska arkeologimetoden för studier av policy, där en härledning av representationernas grundargument skulle genomföras. Därav kan det diskuteras hierarkiska binärförhållanden, uppställda dikotomier och kategoriseringar i den givna policyn (Bacchi 2009 7ff, 48). Denna fråga kommer främst beröras genom en kortfattad del av analysen, understödd av litteraturen i begreppsorienteringen, då flera studier redan genomförts med denna agenda (Lindberg 2009:40, Sjöberg 2009).

Q3 Hur har denna representation skapats?

Inspireras av en foucauldiansk genealogi över problemrepresentationens tillväxt. Följande av Q3 bör forskaren sätta ljuset på de praktiska förhållanden (exempelvis lagtexters förändring) som låter vissa problemrepresentationer ta plats inom ett policyområde, och efterhand få dominans (Bacchi 2009:11). Ett omfattande uppdrag, där det förutsätts att utvecklingen inte skett genom en naturlig evolution, utan att förändringen går att identifiera i materialet (ibid. 10). Ambitionen är att destabilisera detta förhållande (ibid. 11).

Denna frågeställning är avhandlad i stora delar av det material som redan avhandlat anställningsbarhet tillväxt (se Q2), och kommer därmed endast användas i återgivningspartiet av uppsatsens analys (Jacobsson 2004:47/Garsten & Jacobsson 2004).

Q4 Vad lämnas oproblematiserat i den föreliggande problemrepresentationen? Var finns de nedtystade problemrepresentationerna? Kan ”problemet” bli tänkt på annat sätt?

Genom att se över problemrepresentationerna, och dess utformning i policyn (och praktiken i detta fall) kan det sedan diskuteras hur denna utformning stänger ute andra perspektiv att se på anställningsbarhet (Bacchi 2009 s.15).

Denna kritiska del av WPR låter forskaren reflektera över vilka gränsdragningar som föreligger i materialet (ibid. 12). Genom att lyfta fram ett

beteende som önskvärt, kan vi vända oss tillbaka till de binärförhållanden som lyfts fram i Q2 för att se vilka perspektiv som saknas (ibid. 13). Q3 ger oss också möjligheter att se vilka förhållanden som tystnat under utvecklingen av de dominerande problemrepresentationerna, och dessa kan även lyftas fram i denna fråga (ibid. 14).

Q5 Vilka effekter är producerade av denna problemrepresentation?

En utgångspunkt i WPR, som nämnts ovan, är att vissa problemrepresentationer skapar mer konsekvenser (effekter) för vissa än för andra. Dock förutsätts inte att dessa problem följer något standardmönster av kausalsamband (se Teorell & Svensson 2006 för en fördjupad diskussion om sådana). Det förekommer inte heller någon direkt utvärdering av "outcomes" i denna metod (Bacchi 2009:15). Detta för att WPR ifrågasätter "evidensbaserad" policyanalys, något som grundar sig i en av de vetenskapsteoretiska utgångspunkterna presenterade ovan (2.1). Policies ses i stället som svar på frågor som ställts upp utifrån en viss problemuppfattning, och det är dessa frågor som undersöks genom WPR. Det saknas därigenom en tanke på att det kan förekomma några slutsatser i policyanalysen kopplade till kausalsamband, som sedan kan presenteras som förslag på tillvägagångssätt (Bacchi 2009:263ff).

I stället fokuseras på hur vissa *diskursiva*, *subjektifierande* och *upplevda* effekter ser ut (ibid:40). Dessa utreder dels hur olika sociala handlingsmöjligheter begränsas genom vissa dominerande problemrepresentationer. Dels vilka subjekt de inblandade aktörerna skapas som när sociala handlingsmönster begränsar vissa (och därigenom möjliggör andra) positioner inom de dominerande problemrepresentationerna (ibid:16). I de upplevda effekterna kommer vi sedan ner på ett materiellt plan, där frågorna appliceras mer till de praktiska åtgärderna som möjliggörs och begränsas inom den dominerande problemrepresentationen (ibid:17f). Frågor att ställa till det studerade materialet blir (ibid:18):

Vad är sannolikt att förändras genom denna problemrepresentation?

Vad kommer sannolikt att förbli detsamma?

Vem tjänar/förlorar på denna problemrepresentation?

Vem beskylls för att dessa problem uppkommer, och var ser ansvarsutkrävandet ut att hamna i denna representation?

I koppling till den senare frågan, med inspiration från Fejes 2009, kan man fråga sig: Vad för subjekt görs ansvarig (student/utbildare/arbetsgivare/stat) för att skapa anställningsbarheten? (Fejes 2009:154).

Q6 Var/vem producerar och försvarar denna problemrepresentation. Hur kan den bli ifrågasatt, avbruten och ersatt?

Den sjätte och avslutande frågan bygger vidare på Q3, och åsyftar till att lägga fokus på de medlen igenom vissa problemrepresentationer blir dominanta. Här åsyftas att kritisera det övergripande policyunderlag som grundar denna problemrepresentation. Detta är också något som har genomförts i stor utsträckning av tidigare forskning, och därför kommer referenser att ske mot detta material (Garsten, 2004, Jacobsson 2004, Fejes 2009, Sjöberg 2009). Möjligheten

att ifrågasätta dessa problemrepresentationer lyfts även fram, något som genomförs understött av det material som presenteras utifrån fråga Q4,5(Bacchi 2009:19).

Detta frågematerial ger oss flera aspekter som senare kan studeras djupare. Ytterligare ett perspektiv på policyanalys har applicerats i denna studie, vilket ska presenteras nedan. Men först, en sammanfattande bild av den egna problemrepresentationen.

2.2.1 Egen inledande förförståelse

Ett vanligt problem med samhällsvetenskaplig forskning kan anses vara att frigöra sig från de effekter som forskaren stöter på som deltagande och påverkat subjekt – i denna studie som student vid universitetet(Bacchi 2009:17). Redskapet för att minimera denna, förvisso ofrånkomliga, påverkan är reflexiviteten. Utifrån det mål som ställs på forskaren, uppmuntras som tidigare nämnts⁹ författaren att själv ställa de WPR:s frågor på sin egen förförståelse(Bacchi 2009:44).

Utifrån den förförståelse som inledningsvis föranledde studien, gick jag in med en problemrepresentation som utgick från att ökad anställningsbarhet lyftes fram i lagstiftning för att utbildningen bristfälligt levererade den vara(kunskap) som efterfrågas av beslutsfattare, tänkt utifrån en cost-benefit-schematik(Q 1). Individens sågs därigenom som en vara som genom en viss sorts förädling(utbildning) skulle förbättra sin position på en marknad, tillsammans med vissa egenskaper genererade ur utbildningen, så som formbarhet och anpassningsbarhet(Q 4,5). Studenten uppmuntras till att förbättra sin konkurrenssituation gentemot andra genom att förlägga sin utbildning med praktik, eller bedriva utlandsstudier(Q5). Denna uppfattning förhindrar därmed studenter med andra önskemål för sin utbildning, och i stället uppmuntras något som kan liknas vid commodification, varufiering(Q4, Q6). Som ett ständigt hot, förs arbetslöshet fram för den som inte följer de uppmuntrande råden(Q2).

Det kan alltså markeras att jag som författare hade en omfattande problemuppfattning, och att dessa glasögon säkerligen påverkar resultatet. Men genom att vara tydlig med de egna utgångspunkterna, kan också läroprocessen och genereringen av resultatet, som denna uppsats innebär, underbyggas med större transparens. Det egna intresset driver uppsatsen framåt, och utan att vara tydlig med de egna premisserna, betvivlar jag att slutsatserna kan uppfattas som trovärdiga.

2.3 Ytterligare teoretisk ansats

⁹Se 2.1.1

I den följande analysen kommer kortare referenser ske till resonemang förda av andra författares analys av anställningsbarhetsbegreppets roll (Lindberg 2009, Jacobsson 2004, Garsten & Jacobsson 2004, Berglund 2009, Sjöberg 2009, Martinsson Löfgren 2008). Bidragen från dessa ligger främst på en övergripande utbildningspolitisk nivå, och tas med för att även läsaren ska få förståelse för den ansats som tagits till det studerade materialet.

I studien har även ytterligare ett teoretiskt perspektivet använts, vilket kan anses som avsteg från metodologin. Men genom att precisera det för denna uppsats utvalda resonemanget om makt och kunskap (då det finns ett otal att välja mellan) önskas än en gång en tydligare transparens framkomma i resultaten.

2.3.1 Rationalitetens relation till makt

Det är en ambition med denna uppsats att applicera en övergripande ansats till policyanalys i praktiken på universitetsförvaltningen. Ledet mellan dessa delar kan kännas avlägset efter den inledande beskrivningen av WPR.

För att knyta dem samman ses Bent Flyvbjergs argumentation om relationen mellan maktutövning, kunskap och rationalitet förefalla passande. Kort sammanfattat studeras maktutövning hos Flyvbjerg genom att identifiera de värden som föreligger ett beslut som påstås vara grundat i opartisk analytisk rationalitet (1998:225ff), vilket överensstämmer med WPR:s ansats till problemrepresentationer (Bacchi 2009:9). Men för att beskriva denna relation djupare behövs dock en avstickare in i det underlag som föranledde Flyvbjergs argumentation.

Bent Flyvbjerg presenterade i anknytning till sin avhandling flera förslag för hur man kan se relationen mellan maktutövning och legitimeringsgrunden rationalitet. Den enligt författaren enda stabila legitimeringen till maktutövning är värderationell argumentation, men för att etablera denna behöver nya metoder byggas upp. Flyvbjerg betvivlar analytisk rationalitet, grundad i induktivt underbyggda undersökningar, och förespråkar i stället rationalitet utifrån tydliggjorda subjektiva värden.

Genom att utgå från sitt fall: en planeringsprocess av en miljömställning i den danska staden Aalborg, visade Flyvbjerg att stora delar av de implementerade beslut, påstått grundade i analytisk rationalitet visade sig bestå av en efterrationalisering, grundad i outtalade värden hos de inblandade aktörerna (ibid. 1998:225). Så som läsaren redan märkt i de inledande meningarna, behövs en begreppsdefinition av författarens syn på rationalitet¹⁰.

Vad har rationalitet med kunskap och maktutövning att göra, kan läsaren fråga sig? För att studera relationen dem emellan, vänder sig Flyvbjerg till att återläsa den Niccomedianska etiken av Aristoteles, där de tre intellektuella dygderna episteme, techne och phronesis (bland annat) diskuteras. Det är utifrån dessa

¹⁰ Det följande partiet har även ett ytterligare syfte, då återgivningen av Flyvbjergs diskussion av rationalitet också kommer användas i den avslutande reflekterande frågan om den syn på utbildningens funktion som framkommer av de presenterade problemrepresentationerna.

intellektuella dygder, eller ideal, som rationell kunskap kan bildas hos den egna individen, enligt författarens tolkning av Aristoteles(ibid. 71).

- *Episteme* ger oss en universell, kontextavhänglig, invariabel analytisk rationalitet av kunskap baserad på insamlingsmetoderna induktion och deduktion(ibid. 73).

- Genom *Techne* bildar vi oss riktlinjer för hur ett pragmatiskt förhållningssätt gentemot en produktion av ett mål kan utvecklas. En teknisk rationalitet grundas genom applicering av kunskap hämtad från annat håll till en specifik kontext, där den tidigare kunskapen kan anpassas(ibid. 73).

- *Phronesis* däremot arbetar utifrån en värderationalitet, vilket innebär att praxis är källan för kunskap, inte universella värden. Etiken är dess forum, och "exemplens makt" som förebild för agerande förs fram(ibid. 73ff).

I studiet av relationen mellan rationalitet och makt ifrågasätter därefter Flyvbjerg analytisk rationalitet som ett eftersträvansvärt ideal för samhällsvetenskapen. Författaren menar i stället utifrån sitt studerade exempel: att maktstrukturer, som förmåga att kunna efterrationalisera sina egna värderingar i en analytisk rationell skepnad, bara kan övervinnas genom öppen konfrontation, där de bakomliggande värderingarna förs fram och diskuteras (Flyvbjerg 1998:227–235).

Liknande WPR:s utgångspunkt, menar Flyvbjerg att det inte går att kontextavhänga de frågor som studeras. I stället är det den praktik, i denna uppsats i universitetsförvaltningen, som bör sättas i nytt ljus genom att studera de värderingar(hos WPR problemrepresentationer) som underliggerna de föreslagna åtgärderna(ibid. 85ff, Bacchi 2009:47).

I detta stycke har det aktuella perspektivet på maktutövning i empirin utvecklats, så att läsaren får ett bättre underlag för de argument som sedan förs fram i analysen.

3 Material

I detta kapitel presenteras närmre de metodologiska valen som skett gällande materialinsamling, och vilka implikationer metod och material, tillsammans med teoretiska utgångspunkter sammantaget får för studien.

3.1 Material och intervjuteknik

I det inledande skedet av studien, kommer *lagstiftning*(Prop.) dra upp de övergripande riktlinjerna för analysen i empirin, där Lunds *forsknings och utbildningsstrategiska plan* för åren 09-12(Fus 1) sedan förankrar policyperspektivet. Det är utifrån dessa material som sedan den vidare analysen genomfördes i *intervjuerna* med Studierektorerna, och *lärandemålen* uppsatta inom utbildningarna. Varje del ska nu preciseras och motiveras ytterligare.

Propositionen “Fokus på kunskap - Kvalitet i den högre utbildningen” innehåller motiveringar och övergripande riktlinjer för den aktuella utvärderingsprocessens genomförande. Den berör också de centrala punkterna i analysen, såsom ansvarsfördelning och subjektpositioner mellan inblandade aktörer, och den roll som målet med ökad anställningsbarhet representeras som på nationell nivå. Detta är en praktiskt och nödvändig avgränsning, då tidigare nämnd forskning studerat den internationella policyutvecklingen.

På det lokala planet studeras sedan den strategiska planen för forskning och utbildning vid LU(Fus), där målen för hur lärosätet ska arbeta vidare med anställningsbarhet framförs. Denna strategiska plan är inte ett led direkt följande av Hsv:s utvärdering, och används därmed inte som en del i analysmaterialet från utvärderingen. Däremot anses materialet som av vikt för att beskriva hur lärosätet centralt dragit upp riktlinjerna för hur ökad anställningsbarhet ska uppnås.

För att knyta samman dessa textmaterial, genomfördes åtta intervjuer med studierektorer på olika ämnesområden. Detta för att först rama in aktualiteten från utvärderingsprocessen. Men också dels för att knyta samman den övergripande ambitionen, att studera hur anställningsbarhet som omtvistat begrepp problemrepresenteras, dels för att ge en mer praktisk förankring av analysen i den direkta utbildningen. Resterande materialhänvisning behandlas som informationsmaterial.

För att utforma frågorna till intervjuerna, tas ett metodologiskt val riktat mot en respondentundersökning. Av valet följer frågor utan fasta svarsalternativ, så kallade *samtalsintervjuer* eller *semistrukturerade intervjuer* (Esaiasson m.fl. 2003:285, Hartman, 2004:234). Intervjuerna kommer ta olika former beroende på

tillfälle, vilket gör frågornas direkta utformning något irrelevant. Det är i stället de aspekter som förts fram ur WPR:s frågor(ex. ansvarsaspekten i Q5) som undersöks, och relateringen till det teoretiska underlagets diskussion om *rationalitet* som kommer att analyseras. Därav leder denna utformning av intervjuerna till en låg grad av standardisering (Hartman, 2004:232). Däremot uppnås en viss grad av standardisering när teman hålls strikta, i vilken ordning och i vilken aspekt som avhandlas, då en påverkad ordning kan förändra intervjupersonens förutsättningar (Hartman 2004:232f).

Intervjuerna ses inte som en del i reproducerbar datainsamling, då den sociala situationen som byggs upp genom min förfrågan och det sätt som frågorna ställs, påverkar de svar som ges. Anpassning av situationen sker, då jag söker studierektorerna i just en av flera uppdrag i deras yrkesroll(Alvesson & Deetz 2000:140,82f). Värdet med intervjuerna ligger främst i dess starka kontrast från policydokumenten, som ofta är strikt formulerade. Intervjuerna ses som fördjupande, och ger en mer konkret och bred förståelse för den praktiska utbildningssituationen som studeras i empirin. Frågorna berör flera av de nyckelbegrepp som förekommer i det andra material som studeras.

För den läsare som redan studerat frågorna som bifogats i bilaga 1, kan det vara aktuellt att motivera varför det studerade policybegreppet anställningsbarhet inte förekommer även där. Valet att utesluta det studerade begreppet grundas dels i dess omtvistade natur (berörd bland annat i Berglund/Fejes 2009) vilket kan ha begränsade effekter i själva intervjutillfället, dels i den aspekten att intervjupersonerna uppfattas främst som respondenter. Det är därmed deras åsikter och reflektioner som diskuteras, inte en redovisning över hur de arbetar med ett visst styrande policybegrepp. ”Användbarhet” och ”utbildningens roll i en föränderlig arbetsmarknad” är därför valda som de mer konkretiserade indikatorerna, vilka förekommer i propositionen, tillika i begreppsorienteringslitteraturen(ex. Lindberg 2009:40).

3.1.1 Urval

Det följer av den vetenskapsteoretiska utgångspunkten, att inte termer som generaliserbarhet och *objektivitet* av urvalet är aktuella(Howarth 2000 kap.1). Men, min metod för urval av material ifrån lärandemålen och studierektorer kan ändå få hjälp av den metodlitteratur som diskuterar urval(Teorell & Svensson 2007). I samband med den nationella kvalitetsutvärderingen som inletts från högskoleverket under 2011, har också vissa ämnen valts ut för att inleda sin process(Hsv 3). Valet har därmed fallit på dessa¹¹.

Vi kan därför säga att det som eftersträvas är att välja tunga/relevanta och betydelsefulla fall, i anknytning till det material som bildar utgångspunkten för studien (Teorell & Svensson 2007:152ff). Av dessa 17 huvudämnen intervjuades

¹¹ Ekonomisk historia- Företagsekonomi- Nationalekonomi- Geografi, kulturgeografi, geovetenskap- Medie- och kommunikationsvetenskap, journalistik- Kognitionsvetenskap, informatik- Psykologi, psykologexamen- Sociologi, arbetsvetenskap, demografi -Statsvetenskap, freds- och konfliktstudier, U-landskunskap.

åtta studierektorer. Ambitionen är som sagt inte att eftersträva någon generalisering av resultatet, utan det faktum att just studierektorerna för tillfället är involverade i kvalitetsutvärderingen gör dem särskilt intressanta för undersökningen.

3.1.2 Varför studierektorer och lärandemål?

Anledningen till valet av studie i empirin kan te sig något förvillande för den oinvigde, och därför ska detta motiveras i detta stycke. Det kan markeras att flera val av studieobjekt har varit aktuella: intervjuer med policyutvecklare - såväl utbildningsdepartementets och högskoleverkets som Lu:s motsvarigheter på central nivå i Avdelningen för lednings- och kompetensutveckling (CED). Såväl på fakultetsnivå, där utbildningsråd också finns tillsatta med dessa uppgifter. Det hade även varit aktuellt med fördjupad textanalys, av det policyunderlag som styr utformningen av högre utbildning.¹²

I anknytning till Flyvbjergs ansats ses det dock som eftersträvansvärt att fokusera på den lägsta identifierade relationen mellan makt och rationalitet, utifrån de ramar som målas upp av praxis(Hsv 2, se även bilaga 7:3)(ibid. 1993:18, se även Lipsky 1980 för stöd av ansats). I det valda fallet ses därför de konkretiserade lärandemålen(även kallade kursmål/mål) som beskrivs i kursplaner som de dokumenten genom vilka forskaren kan studera de valda relationerna i begreppet Anställningsbarhet. Rörande valet av studieobjekt är därför studierektorerna de ansvariga i lägsta ledet för den utbildningsutformning som sker genom dessa lärandemål, och det är även i dessa dokument som studierektorerna med ämnesansvar har ett övergripande ansvar för den självvärdering som är en av de tre delarna av Hsv:s kvalitetsutvärdering(Hsv:3, se bilaga 7.3)

För att inte föregripa denna utvärdering, presenteras en kortfattad redovisning av förvaltningsapparaten som föreligger.

3.1.3 Utvärderingsprocess

Genom en kortfattad återgivning, med stöd av bilaga 3¹³, av utvärderingsprocessen önskas en bredare förståelse ges till läsaren av fallet, innan analysen inleds.

¹² Nämnas kan göras examensbeskrivningar i högskoleförordningen(HSF), policydokumenten "Projekt Anställningsbarhet och Bildning"(Lu:1) och "Studenternas anställningsbarhet-regeringens och högskolans insatser" (RiR). På ett lokalt plan skulle även Idékonferensens deltagare(Lu:2) varit ett alternativt upplägg.

¹³ Utifrån den bifogade tredje bilagan(se nedan), som förenklar utvärderingsprocessen, kan läsaren se de delar som i slutändan valts som kvalitetsindikatorer.

Utifrån lagstiftningen lyfts det fram att tre indikatorer för utbildningskvalitet ska underligga undersökningen: “lärandemål och examination, läranderesultat samt studenternas erfarenheter och inflytande” (Prop:10). I Hsv:s underlag förtydligas därefter dessa aspekter. Examensbeskrivningarna i högskoleförordningen lyfts fram som övergripande underlag, som sedan konkretiseras i kursplaner och lärandemål som återfinns för varje ämne(Hsv 2:11f). Självständigt examensarbete, självvärderingar utifrån examensmål, enkäter med aktiva och före detta studenter utgör de grunder som i slutändan kan leda till hot om förlorad examensrätt, godkänt resultat eller premiering för höga resultat, vilket ger utdelning i höjda anslag(bilaga 2).

Bedömningen sker genom utsedda grupper för kollegial utvärdering (peer review), där lärosätenas ämnesansvariga studierektorer dels kan delta för att utvärdera andra, dels blir utvärderade själva(Hsv 2).

3.2 Metodologiska implikationer

Av de metodologiska utgångspunkterna följer att WPR har en normativ agenda, då den förutsätter att vissa gynnas och vissa missgynnas av en viss policy och följande problemrepresentationer(Bacchi 2009:44f). Ambitionen blir då att lyfta fram andra representationsmöjligheter som minskar dessa effekter(ibid.). I koppling till Flyvbjergs teoretiska perspektiv kan sedan texten knytas ihop med den avslutande reflekterande frågan om den framtida synen på utbildningens funktion, och därigenom ge möjlighet till andra tolkningsutrymmen för det aktuella begreppet.

Rent vetenskapsteoretiskt kan det konstatera att vi befinner oss i en tradition där mening inte är givet, men av detta följer inte en total relativism, såsom dessa traditioner emellanåt beskylls för(Hollis 1994:16, Teorell & Svensson 2007:279). Metodologin förutsätter i stället att det aktuella policymaterialet kan ses som en tillgång, och att det finns en möjlighet att studera hur den nyttjas, som en del i ett språkligt system(Bacchi 2009:45). Policyn ses som ett svar på frågor som ställts upp, och dessa frågor måste först utredas genom att undersöka vilka problem som policyutvecklaren har tänkt sig att policyn ska lösa(ibid. 264).

Det kan även här konstateras att det inte kommer komma någon förklaring av outcomes och effekter av hela begreppets effekter i den lokala kontexten, som genom “most-likely” design skulle kunna generaliseras till en större population(den högre utbildningen i Sverige/Europa)(Teorell & Svensson 2006:154). Detta undviks dels på grund av att WPR just ses som ett omvänt perspektiv på de evidensbaserade policyanalyserna som förekommer(Bacchi 2009:252), dels på grund av den egna insikten att jag som 22-årig statsvetarstudent inte har all den kännedom som behövs för att ge sådana svar. I stället fokuserar denna studie på att lyfta fram de implikationer som ett

policybegrepp får när den omtolkas i en viss lokal kontext, Lunds universitet(Bacchi 2009:33).

En tydlig implikation följande av mitt urval är att jag studerar de fall som för tillfället är inblandande i kvalitetsutvärderingen. En avsevärd nackdel är att urvalet begränsar andra perspektiv på de undersökta fenomenen, som skulle fås om intervjuer även skett med studierektorer från andra fakulteter. Men då det inte finns någon generaliseringsambition i denna uppsats, bör därför ett strategiskt urval riktat mot de fall som vid undersökningens tillfälle är mest involverade i processen, ses som relevant.

Rörande intervjufrågorna kan det säkerligen ifrågasättas hur väl de berör de representationer av bland annat maktrelationer och subjektpositioner som den valda metodologin uppmuntrar till att undersöka. Men även den mest svårövertygade läsaren kan nog se att en undersökning med denna ambition och frågeställning inte skulle kunna uppnå samma resultat med en mer ordnad struktur. Häri lutar jag min argumentation även åt Flyvbjerg resonemang om den analytiska rationalitetens (och dess efterföljande kvantitativa undersökningsmetoder av mänskliga beteenden) svaga hållbarhet gentemot det välberättade "exemplets makt"(Se 2.3.1 och Flyvbjerg 1993 kap 3 och 4 för ett utvecklat resonemang).

I detta stycke har vissa metodologiska implikationer och begränsningar lyfts fram, med en ambition att också försvara valens fördelar framför dess nackdelar.

4 Analys

Denna analys kommer att inledas med en presentation av läsningen av den litteratur som berör policybegreppets tillväxt och dess nuvarande utformning i utbildningspolitiken. Den läsning som sedan genomförs av det aktuella policymaterialet(prop., Fus 1) ska också presenteras. I det nästföljande skedet går analysen ner på empirisk nivå, och intervjuernas resultat presenteras återkopplat till de frågeställningar som WPR tar upp.¹⁴ Löpande kommer hänvisningar ske till dessa, i sökandet efter exempelvis problemrepresentationer(Q1).

Avslutningsvis följer den egna reflektionen över den högre utbildningens framtida funktion, som anknyter till den för studien valda frågeställningen:

Hur representeras anställningsbarhet i lagstiftning, lokala policys och hos studierektorer vid Lunds universitet, och vilka konsekvenser får dessa representationer för utformningen av utbildningen på lärosätet?

4.1 Begreppsorienteringens problemrepresentationer

Den studerade litteraturen om policybegreppet anställningsbarhet formulerade under inläsningskedet en tydlig bild inför denna studie. Den litterära sammanställningen som följer nedan faller under analysen, då den tolkning som gjorts av litteraturen gav en uppfattning av problemområdet, vilket föranledde den egna studien i empirin.

På en övergripande europeisk utbildningspolicynivå lyfte Garsten & Jacobsson 2004, Jacobsson 2004, Sjöberg 2009, Berglund 2009, Martinsson Löfgren 2008 och Fejes 2009 alla fram farhågor för anställningsbarhetsbegreppets avgränsade inramning i dagens utbildningspolitiska sfär.

Fejes menar exempelvis att anställningsbarhet från att ha varit ett frigörande begrepp inom utbildning under 1960-70 talet, med centrala termer såsom jämlikhet och personlig utveckling, efter 1980- och 90-talet sattes i ett förhållande där marknadskraft och effektivitet var de styrande begreppen i definitionsbildningen(Q1). Fejes menar vidare att detta genomförts genom

¹⁴ Q1 What's the 'problem' represented to be in a specific policy?

Q2 What presuppositions or assumptions underlie this representation of the problem?

Q3 How has this representation of the 'problem' come about?

Q4 What is left unproblematic in this problem representation? Where are the silences? Can the 'problem' be thought about differently?

Q5 What effects are produced by this representation of the 'problem'?

Q6 How/where is this representation of the 'problem' produced, disseminated and defended? How could it be questioned, disrupted and replaced?(Bacchi 2009:48)

OECD:s och EU:s policyarbete som utmynnade i Bolognadeklarationen(Q2, Q6) (Fejes 2009:156ff).

Fejes undersöker i sin text också hur subjekten och de inblandande aktörerna formas i policytexterna, och menar att statens tidigare ansvarsroll för arbetsmarknaden förändrades mot ett individuellt ansvar för att skapa den egna anställningsbarheten(Q5) som marknaden kan ta till sig (ibid:165). Den individ som inte tar de erbjudanden som statliga aktörer erbjuder till dem, så som kompetensutvecklingen, riskeras enligt Fejes att kategoriseras “som icke önskvärd - icke anställningsbar”(Q2, Q4)(ibid. 167). Detta är också en återkommande ståndpunkt i resterande litteratur som studerats (Berglund 2009:36, Jacobsson 2004:56ff, Sjöberg 2009¹⁵).

Garsten och Jacobsson (2004) menar vidare att de nya subjekspositionerna skapar former av önskvärda beteenden, där osäkerhet och instabilitet i samhällsekonomin(Q2) förs över till ett ansvar på individnivå, där begrepp som flexibilitet och anpassningsbarhet blir idealen(Q5)(ibid. 276f).

Den anställningsbara individen kan i denna position bli både uppmuntrad(“jag kan skapa min egen lycka”) och hjälplös(“jag kan bara anpassa mig till kundens önskemål”)(ibid. 280). Flera av dessa resonemang stämmer väl överens med den bild som Cruikshank målar upp på en generell samhällsnivå över de åtgärder som välfärdsprogram genomför(1999:68 egen övers).

Genom att inte kunna styra direkt, ser Cruikshank att välfärdsprogrammen genom en politisk strategi att “styra genom att uppmuntra de berörda till att agera av eget intresse” kan bilda empowerment, och därmed självreglerade individer(1999:88f). “Empowering individuals” ses även hos Garsten och Jacobsson med farhågor(ibid:282), då staten tar ett steg tillbaka som “risk-managers” för samhället(ibid. 285f).

Martinsson Löfgren (2008) arbetar inte inom samma vetenskapsteoretiska tradition som de ovan nämnda, men genomför ändå en omfattande översikt, vars slutsatser också förtjänar att nämnas. Även hon ser en farhåga i en ståndpunkt där det som föranleder åtgärder för ökad anställningsbarhet är en diskrepans mellan marknaden/studentens önskemål och akademins önskemål(Q1)(ibid:42). Hon lyfter fram Lee Harveys syn på att anställningsbarhet ofta begränsas i detta förhållande(Q5), och fokuseras till en instrumentell, teknisk-rationalistisk utbildning¹⁶(ibid:52).

Författaren ser vidare att utveckling av anställningsbarhet utifrån detta perspektiv riskerar att leda till formning av studenten(Q3) framför det enligt författaren föredragna växande(emergent) syn på studentens utveckling, som sker i förhållande med andra (Martinsson Löfgren 2008:55, 66).

Avslutningsvis ämnar Lindberg (2009) reda ut de olika lägren i debatten som förekommer gentemot policybegreppet i den högre utbildningen. När Lindberg framställer debatten, målas även samma binärförhållande upp mellan akademins

¹⁵ Om än i den lägre utbildningens policyområde i Lena Sjöbergs text. Se även Cruikshank 1999:88f för en vidare diskussion.

¹⁶ Vilket kan kopplas till Flyvbjergs resonemang om techne, se 2.3.1.

krav på teoretisk förankrad utbildning och studenternas och arbetslivets krav på applicerbara kunskaper (Lindberg 2009:40).

I denna konfliktlinje beskriver sedan författaren en högskoleutbildning i behov av förändring, men för att uppnå detta bör en ”föreställning om vad de förändrar från och vad de förändrar till” vara tydlig i den högre utbildningen(ibid.)¹⁷ Författaren identifierar tre övergripande perspektiv (eller utblickspunkter) över hur anställningsbarhet representeras(ibid:41)

- I ett nyttoperspektiv är den största uppgiften för högre utbildning att skapa samhällsnytta genom att examinera studenter som kan driva på utvecklingen i kunskapssamhället(ibid:41f). Utbildningen förstås då som inte tillräckligt nyttigt gentemot arbetsmarknaden(Q1)(ibid:50).

- I ett konkurrensperspektiv ses i stället utbildning som en samhällsinstitution som ska agera som en utsorteringsmekanism(Q1), där individen som går igenom utbildningen sedan kan fylla en klar funktion för sin plats på arbetsmarknaden(ibid:44ff).

- I ett bildningsperspektiv ses den högre utbildningen som ett kritiskt centrum i samhället, där en frigörelseprocess är målet för studenten som får ett reflekterande förhållningssätt mot sin omgivning. Här ses akademien som en fostrande institution som genom att frigöra individen bidrar till samhället(Q1)(ibid:46f).

Lindberg menar förvisso att dessa perspektiv går att återfinna i olika utsträckning(ibid:48), men författaren anser att de kommer styra riktningen på vilken funktion den högre utbildningen ska ges i framtiden(ibid:51).

Ambitionen med denna presentation är att visa på hur den studerade litteraturen diskuterar representationerna av, men också själva representerar, anställningsbarhet. Denna presentation är även av vikt för läsarens förståelse av den läsningen som nedan sker av policydokumenten.

Ambitionen är även att återge det underlag som bildade den förförståelse som väckte intresset för att undersöka representationerna i empirin. Även om vi inte kan tala om att teori från en kontext kan appliceras i en annan utifrån de vetenskapsteoretiska utgångspunkterna(Neuman 2003:15) föranleder detta ett intresse av att undersöka om samma dominerande representationer, som litteraturen presenterar, förekommer även på policy-, lagstiftnings-, och utbildningsutformningsnivå?

4.2 Lagstiftningens och lokala planens representation

Genom studien av inflytelserika policydokument, både från utbildningsdepartementet(prop.) och universitetsledningen(Fus 1), önskas en inledande empirisk förankring att ges.

¹⁷ Detta binärförhållande förekommer även på andra håll i litteraturen(Jacobsson 2004:58f), såväl som i de studerade dokumenten som vi kommer se nedan, och föranleder en reflektion över om detta förhållande är konstant(Q2, Q6)?

FUSen, forsknings och utbildningsstrategin vid Liu infördes efter ett direkt initiativ från regeringen(Fus 2). Genom att artikulera sina ambitioner skulle lärosätet formulera bland annat strategierna för utvecklingen av utbildningen (Fus 3). I denna strategi ingår som en del i kvalitetsarbetet ett parti som berör specifikt hur lärosätets utbildningar kan uppnå högre anställningsbarhet (Fus 1:8).

“Utbildningar och examina på alla nivåer ska leda till *såväl* anställningsbarhet som högre studier. Utbildning på avancerad nivå ska vara både forskarförberedande och ge konkurrenskraftig kompetens på arbetsmarknaden, bl.a. för kvalificerat forsknings och utvecklingsarbete och andra avancerade arbetsuppgifter.”(egen markering)

Förhållandet mellan studier och anställningsbarhet är i denna inledande beskrivning öppen. Att högre studier befinner sig i ett binärt förhållande till anställningsbarhet framgår, men att det förekommer någon hierarki dem emellan är inte uttalat(Q2)(Bacchi 2009:7f). I det nästa stycket av strategin beskrivs också vilka åtgärder som förs fram som främjande av anställningsbarhet, där läsaren då kan söka efter en tydligare problemrepresentation(Q1):

”Alla fakultetsområden arbetar systematiskt med att främja *anställningsbarhet*. Exempelvis har Lunds tekniska högskola infört möjlighet till näringslivserfarenheter genom företagsförlagd utbildning, ”Engineering training”(1). Ekonomihögskolan strävar efter en ”capability-driven” utbildning som inte enbart fokuserar på teoretisk kunskap utan även på hur kunskap kan omvandlas till förmåga (capability) i praktisk handling(2). Medicinska fakultetens utbildningar organiseras så att kontinuiteten mellan utbildningarnas olika avsnitt främjas och banden till forskning och klinisk praktik stärks(3) (Fus 1:8, egna numreringar.)”

På ett övergripande plan, kan vi se att det som lyfts fram som åtgärder(Q1) för att öka anställningsbarheten dels kan ses som en problematisering som inte kan lösas på lärosätet(1), som ett problem som går att bygga bort med minskad teori(2) och som en uppgift som handlar om att knyta till sig forskning och praktik(3).

I det första fallet kan det te sig som om samma diskrepansproblematik som påtalats innan, mellan utbildning och arbetsliv, återkommer även här(Q2). Möjligheten att erbjuda “engineering training” kan ses som en uppmuntrande åtgärd till studenten. Men om anställningsbarhet avgränsas till denna utformning, kan det också leda till ett ifrågasättande av den kunskap som fördelas vid lärosätet, då det placerat vid ett binärförhållande gentemot arbetslivet inte kan erbjuda samma utveckling av anställningsbarhet i denna representation(Q2). Ansvar att ytterligare skapa anställningsbara studenter ska därmed förflyttas till ett annat ansvarssubjekt, arbetsmarknaden. Med tanke på den tidsbegränsning som studenten har till att fördela sin utbildning, med stöd av studiemedel, ses det därför som uppmuntrande att genomföra utbildningen utanför akademien för att uppnå en högre grad av anställningsbarhet(Q5).

I de andra två åtgärdsförslagen ses tolkningsutrymmet emellertid som mer öppet. Att forskningsanknyta sin utbildning är just ett av kraven för att upprätthålla universitetsstatus, och att arbeta utifrån en "capacity-driven" utbildning ser inte ut att förändra några av de studerande problemrepresentationerna, då en beskrivning saknas av denna metods innebörd.

I samband med att strategierna togs fram vid LU, drogs på ett nationellt plan riktlinjerna upp för ett nytt kvalitetsutvärderingssystem av landets lärosäten(reg. 2). Utmynnande ur propositionen "Fokus på kunskap – kvalitet i den högre utbildningen" sammanställdes riktlinjerna, och i det inledande skedet för hur en del av utvärderingen ska bedrivas, beskrivs utgångspunkterna:

"Begreppet anställningsbarhet har de senaste åren kommit alltmer i fokus, såväl i Sverige som internationellt. Ett grundläggande syfte med högre utbildning, tillsammans med bildning och personlig utveckling, är att studenterna efter sin utbildning har de kunskaper och kompetenser som gör att de kan fungera väl på arbetsmarknaden."(prop:20)

Vad saknas då som representerat?(Q4) Den personliga utvecklingen, och bildningen som mål för utbildningen nämns som sagt ovan, men när det kommer till att utvärdera vad som håller kvalitet, lämnas dessa mål med utbildning utan kommentarer. I resterande propositionen förekommer de inte, och inte heller i Hsv:s utvärderingsunderlag(Hsv 2). Utbildningskvaliteten hos studenten utvärderas alltså inte utifrån dessa aspekter, utan problemrepresenteras in till att fokusera på användbarhet, och därmed anställningsbarhet(Q1)(prop:20)¹⁸, vilket vi ser nedan. Anställningsbarhet som utbildningens användbarhet bör även baseras på ett underlag som hämtas från den plats som sedan utbildningen ska användas till, lyfter propositionen fram(prop:21).

"Det är enligt regeringens uppfattning viktigt att utbildningarnas användbarhet för arbetslivet bedöms i de kommande utvärderingarna. Därför bör bedömargrupperna (av utvärderingsmaterialet, egen anm.) ha representation från relevanta yrkesgrupper eller lärare som har en gedigen erfarenhet från verksamhet utanför högskolan."

I detta parti representeras anställningsbarhet utifrån samma diskrepans som tidigare i Nyttoperspektivet(Q1), som omtalats även i litteraturen(Lindberg 2009:42). Framställningen kan även här ses som en del i uppbyggandet av en diskrepans mellan lärosätet och arbetslivet(Q2). Det kan även diskuteras vem det

¹⁸ Det kan förvisso invändas över att personlig utveckling inte kan mätas, och därmed inte kan ingå i ett utvärderingsunderlag. Men frågan är just hur anställningsbarhet mäts: "Anställningsbarhet i denna breda bemärkelse, dvs. utbildningens användbarhet på arbetsmarknaden, är ett viktigt resultat som bör inkluderas i kvalitetsutvärderingarna."(prop:20) För att utvärdera denna aspekt mäts som vi tidigare nämnt detta genom enkäter med nuvarande och före detta studenter, vilket också kan ifrågasättas, något som också Hsv gör i deras rapport inför genomförandet av kvalitetsutvärderingen(Hsv 2:13)

är som ges möjligheten att forma innebörden av anställningsbarhetsbegreppet, och därmed utbildningskvalitet i denna text, då de subjektiva effekterna av denna representation formar hur dess användning legitimeras(Q5). Användbarhetsmålet ska bestämmas utanför akademien, vilket leder till en tystnad från lärosätena(Q4). För att undersöka dessa aspekter på studenten framförs ännu ett citat från propositionen(prop:21).

“I examensbeskrivningarna för dessa (yrkes)utbildningar finns oftast tydliga krav på kunskaper och förmågor som krävs för att bli yrkesverksam och som utbildningen bör granskas mot. Många utbildningar har emellertid en mindre specifik arbetsmarknad [...] För dessa utbildningar anges kraven på anställningsbarhet i stor utsträckning genom krav på ... kunskaper som är överförbara mellan olika ämnesområden, t.ex. kommunikationsförmåga och förmåga att söka information samt att *självständigt tillägna sig nya kunskaper.*” (egen markering)

De utbildningar som saknar en yrkesexamina har i det nyttomaximerande perspektivet en vidare representation av vad det innebär att vara anställningsbar. Som ansvarig görs fortfarande utbildaren till att utveckla dessa kompetenser hos studenten(prop. 20)(Fejes 2009:40). Men vilket subjekt formas i de generella utbildningarna, när självständig tilläggning är en av kärnkompetenserna?

Utifrån Cruikshanks argumentation om välfärdsprogrammets subjektifieringseffekter(1999:88f, 97f), kan det diskuteras om inte studenten även görs ansvarig för att skapa anställningsbarheten hos sig själv utifrån denna representation(Q5).

Utbildningen kan utifrån detta perspektiv få uppdraget att “styra genom att uppmuntra de berörda till att agera av eget intresse”(ibid:68), vilket uppmuntrar studenterna till att vara flexibla och formbara(Q5)(Garsten & Jacobsson 2006:276), för att sedan kunna konkurrera på arbetsmarknaden, utifrån något som kan liknas vid ett konkurrensperspektiv på högre utbildning(Lindberg 2009:40). Denna identifierade problemrepresentation följer just den exkluderande och avgränsade utformningen av anställningsbarhet som farhågorna i litteraturen syftar till, och bör därmed följa med i nästa skede av analysen.

Vi har i detta stycke presenterat en analys av hur anställningsbarhet representeras i policydokumenten, och i nästa skede väntar studien av intervjuerna.

4.3 Intervjuernas representationer

För att följa den valda utgångspunktens rekommendationer (Flyvbjerg 1993:84f), riktar sig den senare delen av analysen mot den lägsta identifierbara maktrelationen, i utbildningsutformningen på ämnesnivå. Hur representeras anställningsbarhet hos studierektorerna?

För att undersöka detta genomfördes åtta intervjuer med studierektorer på lärosätet, och i fokus för intervjuerna låg lärandemålen som bakgrundsmaterial, i rollen som styrdokument för utbildningen. Frågor om lärandemålens funktion i utbildningen föranledde intervjusituationen, men analyseras ej specifik. Subjektspositioner och dess effekter(Q5), Förutsättningar för representationen(Q2) och tystnader ligger däremot i fokus för analysen av intervjuerna(Q4).

Flera av studierektorerna lyfter fram att den nya kvalitetsutvärderingsprocessens krav på användbarhet, syftande till målet anställningsbarhet, är ett led i ett tydliggörande av verksamheten, men menar också att den har begränsande effekter:

“Kraven på anställningsbarhet ger både för och nackdelar. Studenten kan se vad det är som den får när den väljer en viss kurs, men får också mindre möjligheter att skapa något nytt inom utbildningen.”(intervju 1)

Kravet på att utbildningens användbarhet ses av de flesta studierektorerna som ett förståeligt initiativ(Q2): “medborgarna genom staten är ju våra finansiärer”(intervju 8), “det är ett effektivitetskrav” (intervju 1,3,4), men också som ett “externt problem från ovan, ett Von oben-problem”(Intervju 5). Farhågor reses även över hur det kan appliceras i verksamheten:

“Nu tillhör ju jag ett teoretiskt ämne som inte har så tydliga kopplingar till arbetsmarknaden. Men jag tror att akademien har tappat bort lite av sin kärna. Det är inte bara yrkesutbildningen, utan det är kunskapssökande och allmänbildning lika så [...] Jag menar, det kanske inte går att få den perfekta matchningen mellan det akademiska tänkandet och det praktiska arbetet [...] För om alla ska ha lika stor koppling till arbetslivet så kanske vi måste skära ner på den förankring som finns i akademien [...] Men jag tror att det finns utrymme för oss likaså, och jag vet att man har bredare tänk än vad som uttrycks i (policy-, egen anm.) dokumenten.”(intervju 2).

Vissa av studierektorerna ser att det är en problematisk roll att fylla att både ha det akademiska ansvaret och ge all den yrkesanknytning som kraven ställer på lärosätet(Q5), och ser nog att lärosätena har flera roller att fylla, “så som en tid för bildning och personlig utveckling”(intervju 3), vilket visar på att de också upplever tystnader i målbeskrivningarna.

Men nyttoperspektivet på användbarhetskraven kan också verka begränsade, vilket flera av de intervjuade studierektorerna lyfter fram:

“Grundforskning kan tillsynes vara olönsam länge, innan den kan omsättas i någon metod som kan användas i näringsliv eller offentlig sektor. Men det är också så att inte all forskning når dit. Oavsett, så är det därför det är viktigt att behålla den akademiska friheten.” (Intervju 3)

Flera av studierektorerna ser ett problem i diskrepansen mellan lärosäte och arbetsliv, framför allt när utbildningen inte har en direkt yrkesexamina(intervju 2, 7, 5). Men det nyttomaximerande perspektivets förutsättning i en diskrepans sågs inte heller som fast. Relationen mellan utbildningsuppdraget och ett framtida arbetsliv behöver inte ses som ett hierarkiskt förhållande:

“Det beror på hur man vänder på resonemanget. Om man väljer att se en diskrepans mellan utbildning och arbetsliv, där avstånden förstärks, fokuserar man på det negativa. Men om man istället ser att Anställningsbarhet som ett fruktbart uttryck, kan man istället lyfta fram lärandemålen som förtydligande för de inblandande, även arbetslivet som då kan se vad som faktiskt ges i utbildningen”(Intervju 6)

När det kommer till att se till ansvarsrollen för att skapa de studenter som lärandemålen lyfter fram, ser utbildarna olika på sin funktion.

“Kunskapen serveras inte till studenterna, och det är oftast så att vi i stället låter det självständiga arbetet driva på lärandet. De behöver skaffa sig erfarenheter, och det är egentligen i det självständiga arbetet de skapas, tillsammans med praktiken.” (Intervju 1)

Självständigt arbete i lärandeprocessen är ett återkommande mål hos flera av de ämnena med generella examina(intervju 3, 2, 4). Men när studierektorerna frågas om vilken funktion som själva utbildningsmomenten ska fylla, så lyfter alla fram det som särskiljer den högre utbildningen framför instrumentell inläring:

“Men just kritiskt tänkande och reflektion... det är ju det som är det akademiska lärandet [...] Det handlar ju inte om att kunna ta in information och kunna spotta ut samma information. Inom professionen, så bidrar det inte till något nytt. Utan det som är den akademiska professionen, det är ju att kunna se djupare i någonting och förstå underliggande processer och handlingar.”(intervju 2).

Den nyttomaximerande funktionen av utbildningen förekommer även i synen på ansvarsrollerna, men inte utifrån samma subjektspositioner som lyfts fram i litteraturen(Garsten och Jacobsson 2006:276f). Studenten ska bildas, men ambitionen hos utbildarna är inte att tillfredställa arbetsmarknadens behov, utan att leda utvecklingen av arbetsmarknaden med de studenter som utbildas. Flera av studierektorerna framställer sig som drivande av den roll som de ämnas skapa, och tar en aktiv subjektsposition framför den i litteraturen identifierade individansvaret(ex. Fejes 2009:158)(Q5):

“Om vi bara skulle hålla på att jobba med verktygen (som sedan ska användas i yrkeslivet, egen amn.) skulle vi lika gärna hålla kvalificerade yrkesutbildningar eller sitta på arbetsplatserna direkt [...] Vi ska leda utvecklingen av den roll vi tänker oss att våra studenter ska få, inte endast ta hänsyn till någon

arbetsmarknads behov och önskemål [...] Det skulle vara oerhört fegt av universitetet (att följa arbetsmarknadens önskemål, egen anm.), och det skulle också vara ett stort ifrågasättande av dess existensberättigande.”(Intervju 8)

Om man skulle enkelrikta utbildningen mot de avgränsande krav som ställs på nyttofunktionen, ser också vissa av studierektorerna att utbildningen skulle förlora vissa av sina särskiljande egenskaper:

“Vårt bidrag som utbildare går också att tänka på i termer av färdigheter och förmågor, och därför kan vi också motivera att det finns en stor skillnad mellan en gymnasieekonom, en högskoleekonom eller post-doc ekonom. Vår utbildningsnivå speglar också den utläringen som vi kan ge, som är mer än bara yrkeskunskaper.” (Intervju 6)

Genom att undersöka förhållandena i delar av den empiri där utbildning tar form, har vi kunnat se att det nyttomaximerande perspektivet som lyfts fram som mål i lagstiftning och lokala policydokument breddas. Från att verka för ett formande av en självreglerad samhällsnyttig individ i policytexter, med ett konkurrensperspektiv på omgivningen, ses anställningsbarhet som ett begrepp som går att representera med fler egenskaper(Q1).

Även det diskrepansförhållande(Q2), i vilken utbildningen ligger i ett binärt underläge gentemot arbetsmarknaden, ersätts hos flera av de intervjuade med ett förhållande där subjektpositionerna sätter utbildaren i en dominerande och drivande ansvarsroll(Q5). Studenten ska uppmuntras till inläring, men inte endast ett formbart “lära att lära”- perspektiv utifrån flexibilitet, utan främst från ett kritiskt förhållningssätt till lärandeprocessen, vilket får ses som en ny subjektposition(Q5). Bildning och den personliga utvecklingen poängteras av vissa studierektorer som marginaliserad i policytexternas representation(Q4). Flera av studierektorerna markerar också att utbildning i det nyttomaximerande perspektivet riskerar att begränsa det som de lyfter fram som akademins kärna.

4.4 Resultat

I den ovan redovisade analysen genomfördes en kortare återgivning och bearbetning av den litteratur som på utbildningspolitisk nivå diskuterar anställningsbarhet som policybegrepp. Detta parti föranledde det intresse med vilket den egna analysen av empirins texter och samtal genomfördes: Förekommer samma dominerande problemrepresentationer i den studerade utbildningsutformningen?

Därefter rörde vi oss närmre den studerade empirin, genom att återge och analysera aktuell lagstiftning och policy som drar upp riktlinjer för anställningsbarhet.

Förvisso skulle det kunna te sig som att den egna förförståelsen bekräftats, om studien endast begränsats dessa dokument(FUS, prop.). Men när väl

representationerna undersöks i den lägsta identifierade nivån av maktutövning, på ämnesnivå där lärandemålen sätts för kurserna, ser problemrepresentationerna annorlunda ut.

Bilden breddas och den nyttomaximerande problemrepresentationen av anställningsbarhet breddas. Nästan alla intervjuade pratade om en pluralism av uppgifter som utbildningen har för studenten, som alla kan fylla det fortfarande omtvistade anställningsbarhetsbegreppet med fler representationer. Detta visar på en begreppslig kamp i tolkningsutrymmet av begreppet. Den studerade litteraturen, tillika den egna studien av lagstiftning och lokala policydokument, visade på andra representationer.

Så som en av de intervjuade uttrycker sig, kraven på ökat användbarhet av utbildningen kan ses som ett ”externt von oben -problem”, som förvisso kan ses som förståeligt, men som också föranleder en oro som kan te sig obefogad. Flera av intervjuerna har lyft fram att legitimering av kvaliteten inom utbildningen går att uppfylla inom de ramar som ges, utan att uppfylla de nyttomaximerande målen i tolkningen av ökad anställningsbarhet.

Så som Flyvbjerg lyfter fram kan efterrationaliseringsprocesser ske (utifrån analytisk och tillsynes värderingsfria grunder) utifrån de resultat som önskas av den beställande parten, för att besluten ska kunna legitimeras (1998:227–235). En spekulativ reflektion som kan komma ur denna studies resultat är om efterrationalisering kan förekomma även i detta fall, då man som utvärderad ämnesansvarig anser att det önskade målet för verksamheten är för avgränsat? Flera av studierektorna lyfter som tidigare nämnts fram att effektivitets- och nyttomaximeringskraven begränsar det som de ser som det akademiska uppdraget. Flera lyfter även fram att relationen som föranleder detta krav, det hierarkiska diskrepansförhållandet mellan utbildning och arbetsliv, är möjlig att vända till att se utbildningen som drivande: ”Det skulle vara oerhört fegt av universitetet (att följa arbetsmarknadens önskemål, egen anm.), och det skulle också vara ett stort ifrågasättande av dess existensberättigande.” (Intervju 8).

4.5 Avslutande reflektion – Vilken framtida funktion fyller den högre utbildningen?

Den avslutande reflekterande frågan besvaras genom en reflektion hämtad ur Flyvbjergs diskussion om vilken rationalitet som kan styra kunskapsbildning (1993:73ff). Med tanke på den dominerande nyttomaximerings-representationen i policydokumentet, vilken funktion får då den högre utbildningen?

Utifrån de intellektuella idealen *Techne*, *Phronesis* och *Episteme* menar jag att den teknisk rationalistiska *Techne* får en alltmer framträdande idealroll för utbildning i den nyttomaximerande problemrepresentationen. En farhåga som följer av denna fokusering, som jag också delar tillsammans med Lee Harvey (2000, refererad i Martinsson Löfgren 2008:52), är att denna syn kommer begränsa den kritiskt reflekterande och kunskapsbildande ambitionen som

traditionellt finns i den högre utbildningen, och i stället uppmuntra instrumentell inläring för ett fast mål. Om en ytterligare referens går för sig, så skulle jag utifrån Flyvbjergs värderationalitetsdiskussion hävda att detta inte är önskvärt (Flyvbjerg 1993:83).

Vi har en rätt till problemen (Deleuze 1994:154 i Bacchi 2009:271), och hur de representeras påverkar också vår syn på åtgärderna för att nå målen. Vi kan kanske inte hävda att det skulle blivit en annan representation av anställningsbarhet genom en annan utformning av kvalitetsutvärderingssystemet. Men vi kan nog hävda att det i detta utvärderingssamhälle (som Jacobsson och Garsten kallar det, 2006:279) finns en möjlighet att nyttja och förändra den begreppsbildning som följer av ett abstrakt begrepp som anställningsbarhet, och inte bara följa den snäva formulering som ställs upp "von Oben"(Q6).

5 Referenser

Hämtningsdatum elektroniska källor: 2011-05-23

- Andersdottir, Sigrún & Lindström, Tove 2010, *Jämställdhet på universitetets villkor: Hur jämställdhet representeras och vilka effekter de får i jämställdhetspolicyarbetet på Lunds universitet* - Uppsats på fortsättningsnivå, statsvetenskapliga institutionen i Lund.
- Alvesson, Mats & Deetz, Stanley, 2000. *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Berglund, Gun, 2009 ”Anställningsbarhet: ett tecken i tiden” i Berglund, Gun & Fejes, Andreas, *Anställningsbarhet- perspektiv från utbildning och arbetsliv*, 2009, Lund, Studentlitteratur
- Berglund, Gun & Fejes, Andreas, *Anställningsbarhet- perspektiv från utbildning och arbetsliv*, 2009, Lund, Studentlitteratur
- Bacchi, Carol Lee, *Analysing Policy, What's the problem represented to be*, 2009, Australia Pearsons,
- Cruikshank, Barbara *The will to empower: democratic citizens and other subjects*, 1999, Cornell university press
- Essaiasson et al. *Metodpraktikan*, 2006, Sns Förlag, Göteborg.
- Ellström, Sarah 2010, *Anställningsbarhet i teori och praktik*, kandidatuppsats på statsvetenskapliga institutionen i Lund.
- Fejes, Andreas 2009 kapitel i *Anställningsbarhet- perspektiv från utbildning och arbetsliv*, 2009, Lund, Studentlitteratur
- Flyvbjerg, Bent *Rationality and power: democracy in practice* 1998 - tillgänglig: <http://flyvbjerg.plan.aau.dk/Rat&Pow03.pdf>
- Flyvbjerg, Bent, *Rationalitet og magt, band 1, Den konkrete videnskab*, Akademisk forlag, Odense
- (Fus) Lunds universitet, 2007, Forsknings- och utbildningsstrategi 2009-2012 , [Elektronisk] tillgänglig: http://www.lu.se/upload/LUPDF/FUSslut_2009_2012.pdf
- (Fus 2) Lunds universitets webbplats Forsknings och utbildningsstrategi - Om, [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.lu.se/om-lunds-universitet/policydokument-och-planer/forsknings--och-utbildningsstrategi>
- (Fus 3) Uppdragsangivelse Forskning och utbildningsstrategi, [Elektronisk] tillgänglig: http://www.lu.se/upload/LUPDF/fus/Forsknings_och_utbildningsstrategi.pdf
- Hartman, Jan 2004 *Vetenskapligt tänkande: från kunskapsteori till metodteori*, Lund Studentlitteratur
- Hollis, Martin, 1994. *The Philosophy of Social Science - an Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Howarth, David, 2000, *Discourse*, Open university press, London
- (Hsv 1) - Högskoleverkets webbplats, [Elektronisk] Degerblad, Jan-Eric & Häggglund, Sam, 2000 *Akademisk frihet – en rent akademisk fråga?* HSV utredning, Tillgänglig:
<http://www.hsv.se/download/18.539a949110f3d5914ec800082854/0121R.pdf>
- (Hsv 2) - Högskoleverkets webbplats, [Elektronisk] Rapport: *Högskoleverkets system för kvalitetsutvärdering 2011–2014*, Tillgänglig:
<http://hsv.se/download/18.4afd653a12cabe7775880003715/1022R-system-kvalitetsutv.pdf>
- (Hsv 3) - Högskoleverkets webbplats, [Elektronisk] *Pågående och kommande utvärderingar* tillgänglig:
<http://www.hsv.se/kvalitet/bedomningavutbildningarnasresultat/pagaendeochkommandeutvarderingar.4.539a949110f3d5914ec800062521.html>
- (Hsv 4) Högskoleverkets webbplats, [Elektronisk] Universitetskanslerns avgång, tillgänglig:
<http://www.hsv.se/publikationerarkiv/pressmeddelanden/2010/universitetskanslersandersflodstromavgar.5.5549c4e7128dece8c6280001859.html>
- (Hsv 5) Högskoleverkets webbplats, [Elektronisk] Konferens om anställningsbarhet, 2007
<http://www.hsv.se/omhogskoleverket/konferenser/kvalitetskonferensen/dokumentationfrantidigarekonferenser/huvudtalareochseminarierfran2007/anstallningsbarhet.4.5ed111281136ce97c148000640.html#h-Hojstudenternasskrotvarde>
- (Högskolelagen) Högskolelag (1992:1434)
- Garsten, Christina, Jacobsson, Kerstin Red. 2004 *Learning to be employable*, Palgrave Macmillian, New York
- (Idékonferens) Utbildningens användbarhet och studenternas anställningsbarhet - [Elektronisk] tillgänglig:
<http://www5.lu.se/anstaellid/forskning-undervisning/hoegskolepedagogisk-utbildning/universitetsgemensamma-kurser/id-konferens>
- Intervju 1 – Studierektor vid Institutionen för kommunikation och medier, 9/5-11
- Intervju 2 – Studierektor vid Ekonomisk-historiska institutionen, 9/5-11
- Intervju 3 – Studierektor vid Institutionen för Psykologi - 10/5 -11
- Intervju 4 – Studierektor vid Nationalekonomiska institutionen - 10/5 -11
- Intervju 5 – Studierektor vid Samhällsgeografiska institutionen - 12/5 - 11
- Intervju 6 – Studierektor vid Företagsekonomiska institutionen - 19/5 - 11
- Intervju 7 – Studierektor vid Statsvetenskapliga institutionen - 19/5 - 11
- Intervju 8 – Studierektor vid Institutionen för informatik - 20/5 - 11
- Jacobsson, Kerstin, *A european politics for employability*, i Garsten, Christina, Jacobsson, Kerstin Red. 2004 *Learning to be employable*, Palgrave Macmillian, New York
- Lindberg, Ola, 2009, *Nyttig, utvald eller bildad? tre sätt att se på den högre utbildningen* i Berglund & Fejes *Anställningsbarhet- perspektiv från utbildning och arbetsliv*, 2009, Studentlitteratur, Lund.
- (Lu 1) Lunds universitets webbplats - Projekt Anställningsbarhet och Bildning, [Elektronisk] tillgänglig:
http://www5.lu.se/images/Projektkontoret/smaprojekt/20061_slutrapport.pdf

- Neumann, Iver B. *Mening, materialet och makt*, 2003, Studentlitteratur, Lund.
- Martinsson, Löfgren, Maria (2008), *Högre utbildning och arbete med personal- och arbetslivsfrågor – om professionalisering och utveckling av anställningsbarhet*. Lund: Pedagogiska institutionen, Lunds universitet.
- (Prop.) Regeringskansliets webbplats – Proposition 2009/10:139 – ”Fokus på kunskap – kvalitet i den högre utbildningen” [Elektronisk] Tillgänglig: <http://regeringen.se/content/1/c6/14/22/11/7b94c38c.pdf>
- (Prop. 2) Regeringskansliets webbplats – Proposition 2009/10:149 – ”En akademi i tiden – ökad frihet för universitet och Högskolor” [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/12489/a/142310>
- (RiR) Riksrevisionens webbplats, [Elektronisk] Riksrevisionens enkätundersökning 2009, *Studenternas anställningsbarhet–regeringens och högskolans insatser* Tillgänglig: http://www.riksrevisionen.se/PageFiles/1873/RiR_2009_28.pdf
- (Reg.) Regeringskansliets webbplats, informationssida, Bologna processen [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/9267>
- Sjöberg, Lena, 2009 *Skolan och den 'goda' utbildningen – för ett konkurrenskraftigt Europa*, Utbildning & Demokrati 2009, vol 18, nr 1, 33–58
- (Sfs) Sveriges förenade studentkårers webbplats - *SFS synpunkter efter avstämningsmötet den 3 mars om kvalitetsutvärdering*. [Elektronisk] tillgänglig: http://www.sfs.se/files/sfs/PU3_9_0910_Kvalitetssäkring%20synpunkter%20departementet.pdf

6 Bilagor

6.1 Intervjufrågor och förfrågan

Övergripande introduktionsinformation till de tillfrågade:

”I denna undersökning utgår jag från flera kvalitetsindikatorer, främst så som de förs fram i högskoleverkets underlag till kvalitetsutvärderingen. Men även från propositionen "Fokus på kunskap - kvalitet i den högre utbildningen". Därigenom kommer frågorna mest fokusera på hur ni konkretiserar de aspekter som tas upp i detta bakgrundsmaterial. Teman som färdigheter och utbildningens användbarhet för studenterna kommer att beröras.”

Bakgrundsfråga: Vad är din roll som studierektor i utbildningen på ditt ämnesområde?

1. Vilken roll spelar lärandemålen, eller motsvarande mål i kursplanerna, vid era utbildningar?
2. Hur utvecklas lärandemålen inom de utbildningar som ni ger?
3. Hur går det till när ni beslutar om vilka lärandemål som ska gälla?
4. Vilka färdigheter hos studenterna ser du att lärandemålen uppmuntrar till?
5. Varför tror du att just dessa färdigheter uppmuntras i lärandemålen?
6. Vilket ansvar ser du att ni som utbildare har att utveckla dessa färdigheter hos studenten?
7. Vilka andra ansvarsuppgifter ser ni att ni som utbildare har gentemot studenten?
8. Det talas i underlag som presenteras inför utvärderingen om vikten av utbildarna att förbereda studenterna på en föränderlig arbetsmarknad. Hur ställer ni er till ett sådant uppdrag?
9. I utvärderingsunderlaget har kraven ökat på att ni som utbildningsledare ska kunna motivera era insatser kopplade till utbildningens användbarhet för studenterna. Hur ställer ni er till ett sådant uppdrag?
10. Kopplar du vissa av färdigheterna som du påtalar i lärandemålen till utbildningens användbarhet för studenterna i framtida syften?
11. a) Med bakgrund mot de krav som formuleras i utvärderingsunderlaget, anser du finns det några kvalitetsproblem i utbildningen som du tror kräver åtgärder för ökad användbarhet av utbildningen?
b) I så fall, kan du beskriva dessa?

Skickades ut till studierektorerna:

Hejsan, mitt namn är Jacob Hederos, uppsatsförfattare på kandidatnivå i statsvetenskap.

Jag söker dig i egenskap av studierektor för en av Lunds universitets ämnesområden, med en förfrågan om en kortare(30 minuters) intervju under de följande veckorna(18-20).

Som studierektor har du ett samordnande ansvar för stora delar av den utbildningsutformning som sker inom ditt ämnesområde på detta lärosäte. Det är i denna ansvarsroll jag söker dig för att diskutera några frågor kopplade till den nu aktuella kvalitetsutvärderingen initierad av högskoleverket.

I min kandidatuppsatsen studerar jag hur vissa kvalitetsaspekter som undersöks i Hsv:s utvärdering representeras i era utbildningar.

Det jag söker är alltså ett kortare möte med dig under de följande veckorna, där jag får möjlighet att ställa ett par frågor kopplade främst till de lärandemål som ställts upp vid utbildningarna inom ditt ämnesområde.

Föreslå en/två tider så har jag säkerligen möjlighet att komma förbi er.

Tackar på förhand

Med vänliga hälsningar, Jacob Hederos.

6.2 Utvärderingsprocess

Hsv:s utvärderingsunderlag

Källa:

<http://hsv.se/images/18.7433f8012f7262642c80002326/utvarderingsprocessen>

Standard-utvärderingsprocess

BN: text visar olika typer av bedömningsunderlag.

Uppdaterad 2011-05-18